

Отримано: 24 вересня 2018 р.

Прорецензовано: 5 жовтня 2018 р.

Прийнято до друку: 6 жовтня 2018 р.

e-mail: kostyk30@meta.ua

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-3(71)-92-95

Костик Є. В. Проблема продукування іншомовного мовлення студентами нефілологічних факультетів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 3(71), вересень. С. 92–95.

УДК 81'23: 811.111

Костик Євгенія Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

ПРОБЛЕМА ПРОДУКУВАННЯ ІНШОМОВНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТАМИ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

У статті розглядається проблема продукування іншомовного мовлення студентами нефілологічних факультетів у закладах вищої освіти. На основі аналізу літературних джерел детерміновано таке поняття як «продукування мовлення». З'ясовано, що іншомовне мовлення відіграє важливу роль у формуванні комунікативних вмінь і навичок особистості, зокрема студентської моделі. У формуванні таких вмінь і навичок потрібно враховувати психолінгвістичні особливості студентів, зокрема сприйняття, розуміння і породження іншомовного мовлення. Породження мовлення ми розглядали як складну мовленнєву дію, що поетапно формується і входить у цілісний акт діяльності як складова її частина. З'ясували, що мовленнєва діяльність визначається трьохрівневістю побудови: мотиваційно-спонукальний рівень, орієнтовно-дослідницький (аналітико-синтетичний) рівень, виконавчий (реалізуючий) рівень. Розглянули інноваційні технології, які сприятимуть кращому формуванню відтворення іншомовної мовленнєвої діяльності студентів, а саме: ігрова технологія навчання, проектна технологія навчання, кейс-технологія, технологія «Есе», технологія «Портфоліо», технологія розвитку критичного мислення, технологія навчання у співпраці. З'ясовано, що породження (продукування) мовлення є складним інтенційно, інтерактивно й ситуаційно зумовленим психічним процесом формування висловлення, повідомлення на підставі мовної здатності людини, її мовної, комунікативної й культурної компетенції. У зв'язку з цим, застосовуючи різноманітні технології та засоби навчання, можна підвищити рівень іншомовного продукування мовлення студентів, створюючи при цьому більш сприятливий комфорт у спілкуванні.

Ключові слова: іншомовна комунікативна діяльність, сприйняття мовлення, розуміння мовлення, породження мовлення, рівень мовленнєвої діяльності, інноваційні технології навчання, студенти нефілологічних факультетів.

Костик Евгения Владимировна,

кандидат педагогических наук, доцент, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»

ПРОБЛЕМА ПОРОЖДЕНИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ РЕЧИ СТУДЕНТАМИ НЕФИЛОЛОГИЧЕСКИХ ФАКУЛЬТЕТОВ

В статье рассматривается проблема порождения иноязычной речи студентами нефилологических факультетов в учреждениях высшего образования. На основе анализа литературных источников детерминировано такое понятие как «порождение речи». Выяснено, что иноязычная речь играет важную роль в формировании коммуникативных умений и навыков личности, в частности студенческой молодежи. В формировании таких умений и навыков нужно учитывать психолингвистические особенности студентов, в частности восприятия, понимания и порождения иноязычной речи. Порождения речи мы рассматривали как сложное речевое действие, которое поэтапно формируется и входит в целостный акт деятельности как составляющая ее часть. Выяснили, что речевая деятельность определяется трехфазностью постройки: мотивационно-побудительный уровень, ориентировочно-исследовательский (аналитико-синтетический) уровень, исполнительный (реализующий) уровень. Рассмотрели инновационные технологии, способствующие лучшему формированию воспроизведения иноязычной речевой деятельности студентов, а именно: игровая технология обучения, проектная технология обучения, кейс-технология, технология «Эссе», технология «Портфолио», технология развития критического мышления, технология обучения в сотрудничестве. Выяснено, что порождение речи является сложным интенционально, интерактивно и ситуационно обусловленным психическим процессом формирования высказывания, сообщения на основании языковой способности человека, его языковой, коммуникативной и культурной компетенции. Однако из-за применения различных технологий и средств обучения можно повысить уровень иноязычного порождения речи, создавая при этом более благоприятный комфорт в общении.

Ключевые слова: иноязычная коммуникативная деятельность, восприятие речи, понимания речи, порождение речи, уровень речевой деятельности, инновационные технологии обучения, студенты нефилологических факультетов.

Yevheniia Kostyk,

PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
SHEE «Pereiaslav-Khmelnitskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University»

FOREIGN LANGUAGE SPEECH PRODUCTION BY STUDENTS OF NON-LINGUISTIC FACULTIES

The article deals with the issue of foreign language speech production by students of non-linguistic faculties in institutions of higher education. Based on the analysis of the literature was determined such term as a «speech production». It has been found that foreign language speech plays an important role in forming of the communicative skills and abilities of personality, especially in University students. In formation of such skills and abilities should be taken into consideration the students' psycholinguistic characteristics, namely the perception, understanding and production of foreign language speech. The speech production is considered as a complex speech activity, which is gradually formed and is part of a holistic act of activity as its constituent part. It was found out that speech activity is determined by the three-level construction: motivational and stimulating level, orientational and research (analytical-synthetic) level, executive (implementing) level. The author demonstrates the importance of the innovative technologies that will contribute to better formation of the reproduction of students' foreign language speech activities, namely: game technology learning, project technology training, case technology, «Essay» technology, «Portfolio» technology, technology for developing critical thinking, technology learning in collaboration. It was found that speech production is intentional, interactively and situationally complex and conditioned by the mental process of forming speech, communication on the basis of the linguistic ability of a person, her linguistic, communicative and cultural competence. As a result

of the use of various technologies and teaching means can be improved the level of students' foreign language production speech to create more favourable communication comfort.

Key words: *foreign language communicative activity, speech perception, speech understanding, speech production, a level of speech activities, innovative teaching technologies, students of non-linguistic faculties.*

Постановка та актуальність дослідження. Сучасне суспільство вимагає від закладів вищої освіти таку підготовку конкурентоспроможних фахівців, які були б здатні не лише працювати за фахом, а й здійснювали б професійну комунікативну діяльність іноземною мовою у будь-якій сфері діяльності. Спілкування іноземною мовою відіграє важливу роль у формуванні професійної майстерності такого фахівця. Перш за все це знайомство з досвідом роботи іноземних фахівців, підписання міжнародних договорів, удосконалення мовних навичок, обмін думками тощо.

Розглядаючи дану проблему, відзначаємо, що спілкування – своєрідна психокогнітивна діяльність людей, в основі якої знаходяться процеси породження і сприйняття мовлення у конкретному комунікативному контексті або ситуації. Продуктування, або ж породження, мовлення є одним із двох найголовніших процесів мовної діяльності (разом зі сприйняттям та розумінням мови). Однак, можна сказати, що рівень продуктування іншомовного мовлення студентів залишається на низькому рівні. Внаслідок чого ми маємо гарного фахівця своєї справи, але з низьким рівнем володіння іноземною мовою. Тому, перед нами сьогодні постає актуальне питання: як і за допомогою яких технологій та засобів навчання можливо підвищити рівень продуктування іншомовного мовлення студентів нефілологічних факультетів?

Аналіз останніх джерел, у котрих започатковано розв'язання даної проблеми і на котрі спирається автор статті показав, що проблемою іншомовного мовлення займалися багато науковців, зокрема І. Берман, Г. Богін, Н. Борисова, М. Жинкін, Є. Костик, Ю. Лотман, С. Николаєва, О. Тарнопольський, В. Федчик та ін. Психолінгвістичним аспектам мови були посвячені праці Л. Виготського, В. Глухова, І. Зимньої, О. Леонтьєва, О. Лозової, О. Лурії, С. Рубінштейна, Л. Сахарного, А. Супруна, Д. Узнадзе, О. Чиханцової та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Однак, проблема продуктування, іншомовного мовлення чи то студентами, чи будь-якими іншими людьми залишається відкритою для багатьох науковців, філологів, педагогів, які постійно знаходяться у пошуку її вирішення.

Метою статті є дослідження проблеми продуктування іншомовного мовлення студентами нефілологічних факультетів у закладах вищої освіти. Досягнення мети дослідження передбачало **розв'язання таких завдань**: розкрити сутність поняття «продуктування мовлення»; обґрунтувати з точки зору психолінгвістики та педагогічної лінгвістики процеси формування породження іншомовного мовлення у студентів нефілологічних факультетів.

Методологічне або загальнонаукове значення полягає в обґрунтуванні проблеми формування породження іншомовного мовлення у студентів нефілологічних факультетів з точки зору психолінгвістики та педагогічної лінгвістики.

Викладення основного матеріалу. Перш ніж розглянути зазначену проблему слід детермінувати таке поняття як «продуктування мовлення».

О.О. Леонтьєв розглядав процес продуктування мовлення як «складний мовленнєвий процес, що поетапно формується і виявляється у цілісному акті діяльності як її складова частина» [6]. Інші – як лінгвокогнітивний процес переходу від особистісних смислів адресанта до узуалізованих мовних значень, які зрозумілі адресату [3]. У лінгвістичній літературі знаходимо, що термін «породження мовлення» вживають також як термін «вербалізація» (як синоніми), лише тоді коли у контексті йдеться про втілення мислення в мовній формі. Також можна зазначити, що структурною одиницею процесу продуктування мовлення є висловлення, яке є відносно самостійним і завершеним, а тому воно охоплює комунікативно-модальний аспект, інтонацію, невербальні засоби спілкування.

Таким чином, продуктування мовлення відіграє тут важливу роль, адже це складний мовленнєвий процес пов'язаний з розумінням і сприйняттям мовлення, який формується впродовж всього життя людини.

Проблему продуктування мовлення деякі науковці пов'язують із вербалізацією мовлення. Зокрема, Х. Джексон розглядав питання теорій вербалізації, у подальшому цю проблему розвинули О.Р. Лурія, О.О. Леонтьєв, І.О. Зимня. Аналізуючи праці Х. Джексона, можна сказати, що процес продуктування, або навпаки, сприйняття мовлення характеризується відставанням мовлення щодо думки (вербалізація), або відставанням думки стосовно мовлення (девербалізація), тобто між думкою і мовленням можна спостерігати певну відстань у часі. Після того, як думка мовця актуалізується, підшуковується форма її вираження; як правило, такою формою вираження є зовнішнє або внутрішнє мовлення [7]. Зовнішнє розглядається тут як безмовне промовляння слів з більш чітким словесно-понятійним його членуванням. Щодо внутрішнього мовлення, то воно відрізняється від зовнішнього тим, що воно виникає, за точкою зору П.Я. Гальперіна, на п'ятому, останньому етапі формування розумових дій, на якому мовленнєвий процес «стає автоматичним і в повному розумінні внутрішнім, що виходить із свідомості». Все, що передує цьому етапові, однак здійснюється в думці, – це і є «зовнішнє мовлення про себе», яке є засобом «явно мовного і довільного мислення» [3]. Тобто, можна сказати, що внутрішнє мовлення спочатку програмується, а вже потім відбувається етап актуалізації, що переходить у зовнішнє під певною програмою.

На думку М.І. Жинкіна будь-яка творча думка людини є унікальною [7]. А отже, є всі підстави стверджувати, що її унікальність полягає в пошуку та виборі форм висловлювання (вираження думки) і залежить від:

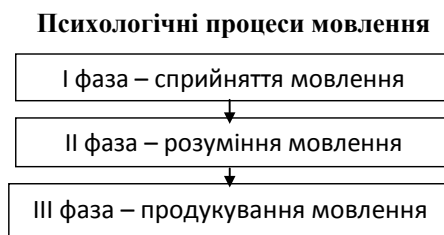
- семантики;
- стійких форм вираження. Вважається, що ступінь стійкості таких форм вираження можна визначити двома умовами:
 - 1) давність становлення відповідної форми;
 - 2) частотність її актуалізації.

Тому, слід відзначити, що лексичні одиниці первинної (рідної) мови є більш стійкими, ніж вторинної (вивчаючої) мови, через те що мовець знайомиться з вторинною мовою пізніше, ніж з первинною і використовує її у своєму мовленні рідше. І навпаки, якщо мовець частіше користується вторинною (вивченою) мовою, то лексеми цієї мови можуть виявитися більш стійкими.

Під час вивчення іноземної мови студенти нефілологічних факультетів стикаються з проблемою не лише сприйняття і розуміння іншомовного мовлення, а й його продуктування. Адже студенти в період навчання повинні набути такі мовленнєві

вміння і навички, які б дали їм можливість розуміти і відтворювати іншомовне мовлення у майбутній професійній діяльності. У зв'язку з цим, ми схематично відтворили зв'язок між сприйняттям, розумінням і продукуванням мовлення (див. схема 1).

Схема 1

I і II фаза – сприйняття і розуміння мовлення, є важливими факторами мовленнєвої компетенції, адже вони взаємопов'язані між собою. Тому саме на цьому етапі слід враховувати такі умови: обсяг повідомлення; темп мовлення, наявність штампів, розмір та кількість пауз, кількість представлених аудіо-матеріалів, їх типи та складність, джерела мовлення, наочний матеріал, акустичність аудиторії, шум та відстань при аудіюванні [11, с. 141].

Вище визначені умови сприйняття мовлення (I фаза) можуть впливати по-різному на чіткість і якість розуміння (II фаза) повідомлення чи тексту, тому в процесі смислового сприйняття мовлення в рамках комунікативного процесу постає необхідність врахування таких об'єктивних психолінгвістичних закономірностей як:

1) взаємозв'язок діяльності мовця і слухача. Тобто, процеси породження та сприйняття мови з'являються на рівні розуміння і планування висловлювання;

2) вплив мовленнєвого повідомлення, що стимулює активну діяльність слухача. У зв'язку з цим, об'єкт сприйняття створює прямий вплив на рівень сприйняття, на оперативні одиниці вирішення, що сприймаються слухачем;

3) значущість інформації, що виділяються слухачем для формування цілісного, нерозчленованого образу повідомлення, яке промовляється [5, с. 83]. Тобто, обробка мовленнєвого сигналу здійснюється одночасно і паралельно за всіма її параметрами. Інформативність повідомлення, яке промовляється, слухач сприймає в інтонаційно-граматичному і семантико-синтаксичному аспектах. Саме на цьому рівні встановлюється характер відношень між семантичними одиницями в прагматичному аспекті, де здійснюється співвіднесення сприйнятого із ситуацією та широким контекстом на основі минулого досвіду слухача [12].

У зв'язку з вище зазначеним слід вказати, що мовленнєву діяльність можна визначити трьохрівневою чи трьохфазністю побудови (див табл. 1).

Таблиця 1

Структура мовленнєвої діяльності

Рівні мовленнєвої діяльності	Характеристика
Мотиваційно-спонукальний	<i>За змістом цей рівень</i> – потребово-мотиваційно-цільовий. <i>За функцією</i> – спонукальний. <i>Завдання:</i> створення ситуації стимулюючи при цьому виникнення і розвиток комунікативно-пізнавальної потреби мовця (висловлення чи сприйняття думки з якоюсь визначеною метою). Думка народжується а з мотивуючої сфери нашої свідомості, що охоплює наші потяги і потреби, наші інтереси і спонування, наші афекти й емоції, а не з іншої думки. За думкою стоїть афективна й вольова тенденція.
Орієнтовно-дослідницький (аналітико-синтетичний)	<i>За функцією і механізмом та за змістом</i> – предметний план діяльності. На цьому рівні реалізується добір засобів формування і формулювання власної чи чужої (заданої ззовні) думки в процесі спілкування.
Виконавчий (реалізуючий)	Рівень мовленнєвої діяльності може бути вираженим і не вираженим зовні.

Одним з основних механізмів іншомовної мовленнєвої діяльності є осмислення. Осмислення – це процес устанавлення (у продукуванні) чи відтворення (у рецепції) значеннєвих зв'язків у висловленні, тобто осягати розумом значення висловлювання. З досліджень відомо, що ті хто вивчають цілеспрямовано мову, формування механізму осмислення не тільки підвищує рівень іншомовної мовленнєвої діяльності, але й позитивно впливає на первинну (рідну) мову [7, с. 23-24].

Слід зазначити, що для ефективного вдосконалення мовленнєвих навичок у продукуванні потрібно не лише вивчати психолінгвістичні закономірності, а й звернутися до педагогічної лінгвістики, яка «в свою чергу займається розробкою теоретико-лінгвістичних основ з методики та прикладних питань навчання конкретної мови, її аспектів та видів мовленнєвої діяльності» [9, с. 23]. Лише у поєднанні цих двох напрямків можливо досягнути позитивних результатів у формуванні продукування іншомовного мовлення студентської молоді.

Вважаємо за доречне зазначити, що важливу роль у формуванні іншомовного мовлення відіграють інноваційні технології навчання, так як вони сприяють кращому розвитку комунікативних умінь і навичок студентів та їхньої пізнавальної активності. У зв'язку з цим, на нашу думку, навчання повинно базуватися на моделі змішаного навчання, яка допоможе ефективно поєднувати традиційні форми навчання і новітні технології. Розглянемо більш детально інноваційні технології, які сприятимуть кращому формуванню мовленнєвої діяльності студентів (див табл. 2).

Для того, щоб спілкуватися та розуміти мовця, потрібно застосовувати зазначені інноваційні технології навчання (у табл. 2) на заняттях з іноземної мови, що покращать рівень студентської молоді та сприятимуть формуванню у них такого психокогнітивного процесу як породження мовлення.

Таблиця 2

Інноваційні технології навчання, які сприятимуть кращому продукуванню іношомовного мовлення	
Технології навчання	Характеристика
Ігрова технологія навчання (ділові, рольові ігри)	Розвиває навички можливих способів вирішення проблем, активізує креативне мислення студентів і розкриває особистісний потенціал кожного із них у мовленнєвій діяльності, і цим самими сприяє кращому, не вимушеному відтворенню мовлення.
Проектна технологія навчання	Орієнтована на моделювання соціальної взаємодії навчання з метою вирішування завдань, які визначаються в рамках професійної підготовки студентів, виокремлюючи ту чи іншу предметну галузь. Така технологія сприяє реалізації мовленнєвих компетенцій міжпредметного характеру у процесі вивчення іноземної мови, а також створює педагогічні умови для розвитку креативних здібностей студентів, які потрібні їм для майбутньої професійної діяльності.
Кейс-технологія	Передбачає аналіз проблеми та шляхи її рішень на основі «кейса», який одночасно є і технічним завданням, і джерелом інформації для осмислення варіантів ефективних дій.
Технологія «Ессе»	Написання невеликого твору, у якому виражаються індивідуальні враження і думки автора з конкретної ситуації чи предмету і не претендує на вичерпну трактовку теми.
Технологія «Портфоліо»	Передбачає результат формування в кінці вивченої теми або курсу дисципліни. Кожен студент самостійно відслідковує і фіксує результати навчання, формуючи при цьому своєрідну навчальну і творчу скарбничку.
Технологія розвитку критичного мислення	Сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості, здатної критично відноситися до інформації, вміння відбирати інформацію для вирішення поставлених завдань.
Технологія навчання у співпраці	Базується на взаємному навчанні під час спільної роботи студентів у малих групах. Тобто студенти об'єднують свою інтелектуальну старанність і енергію для того, щоб виконати загальне завдання і досягнути спільної мети.

Отже, ми можемо констатувати, що породження мовлення являє складний інтенційно, інтерактивно й ситуаційно зумовлений психічним процесом у формуванні висловлювання або повідомлення базуючись на мовній здатності людини, що впливає на її комунікативність й культурну компетенцію. Однак застосовуючи різноманітні технології та засоби навчання можна підвищити рівень іношомовного продукування мовлення студентів, створюючи при цьому більш сприятливий комфорт у спілкуванні.

Висновки. З вище викладеного можна зробити висновки про те, що продукування іношомовного мовлення відіграє важливу роль у формуванні комунікативних вмінь і навичок студентів нефілологічних факультетів. Щоб сформувати такі вміння і навички слід враховувати психологічні особливості студентів, умови та фактори, які впливають на сприйняття та розуміння того чи іншого тексту (повідомлення), а відтак і відтворення (продукування) його у свідомості особистості. Ефективність продукування мовлення також залежить від застосування новітніх технологій навчання, які урізноманітнюють навчальний процес, зацікавлюють студентську молодь до породження мовленнєвої діяльності. На нашу думку, якщо врахувати всі вище названі умови та фактори, то рівень продукування іноземного мовлення студентами на нефілологічних факультетах суттєво підвищиться. І ми зможемо випускати кваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних не лише у межах нашої держави, але й за її межами.

Перспективною використання цього дослідження може бути: використання матеріалу викладачами у вивченні іноземної мови студентами для формування у них комунікативних навичок спілкування (сприйняття, розуміння та продукування мовлення), застосовуючи при цьому інноваційні технології навчання.

Література:

1. Берман И. М. Переработка грамматической информации при восприятии текста на уровне одиночного высказывания // Смысловое восприятие речевого сообщения / Под ред. И. А. Зимней, Т. М. Дридзе, А. А. Леонтьева. М. : Наука, 1976. С. 100–128.
2. Богин Г. И. Субстанциональная сторона понимания текста. Тверь : ТвГУ, 1993. 137 с.
3. Глухов В. Психолінгвістика. Теорія мовної діяльності. М. : АСТ, 2007. 223 с.
4. Зимняя И. А. Смысловое восприятие речевого сообщения. *Смысловое восприятие речевого сообщения* / Под ред. И. А. Зимней, Т. М. Дридзе, А. А. Леонтьева. М. : Наука, 1976. С. 20–45.
5. Костик Є.В. Проблема сприйняття і розуміння іношомовного мовлення студентами нефілологічних факультетів. *Психолінгвістика* : зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди». Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я.М., 2016. Вип.20 (2). С. 77-88.
6. Леонтьев А.А. Основы психолінгвістики. М. : Смысл; СПб. : Лань, 2003. 287 с
7. Лозова О.М. Психологічні аспекти засвоєння іноземної мови : навч.-метод. посіб. К. 2010. 143 с
8. Лотман Ю. М. Семиосфера. Санкт-Петербург : Искусство – СПб., 2000. 704 с.
9. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2002. 328 с.
10. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010. 844 с.
11. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іношомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти : навч. посіб. К. : Фірма «ІНККОС», 2006. 248 с.
12. Федчик В. А. Психологічні закономірності сприйняття і розуміння живого мовлення. URL: http://www.rusnauka.com/19_NNM_2007/Psihologia/23208.doc.htm (дата звернення: 12.02.2018).
13. Чиханцова О. А. Значення іношомовного професійного спілкування для студентів немовних ВНЗ. *Інноваційні педагогічні технології : методика, практика, досвід, перспективи*. 2015. № 12 (14). С. 127–141.